

AKILLI KARTLAR İLE YAPILAN MAL VE HİZMET SATIŞLARININ TMS-18 HASILAT STANDARTI ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Abitter ÖZULUCAN¹, Fevzi Serkan ÖZDEMİR²

¹Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Muhasebe-Finansman ABD, Doçent Dr.

²Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F., Muhasebe-Finansman ABD, Araştırma Görevlisi

---

RECOGNITION OF SOLD GOODS AND SERVICES BY SMART CARDS WITHIN TMS-18 REVENUE STANDARD

Abstract: The main part of the smart card system is sellers and while they are measuring of their revenue, they should associate the commissions with revenues to record at inception. So in this paper, after the smart card system is introduced, the advantages and disadvantages of this system are exposed and then how to recognise of the selling is considered within TMS 18, Revenues Standard. In other words, the reason that we conduct this paper can be expressed that the expense of the selling commissions which arise from the selling products with smart card whether should or should not deduct to revenue while the revenue is been measured.

Keywords: Smart Card System, The Member Seller of The System, TMS 18 Revenue Standard

---

I. GİRİŞ

Ticaretin başladığı ve takas yoluyla gerçekleştiği dönemlerden bugüne kadar ödeme araçlarındaki çeşitlenme; başlangıçta görece kurumsal ölçekteki işletmelerin, günümüzde ise, neredeyse her ölçekteki işletmenin kullanabildiği bir araç haline gelmekte; bu etkilene ise, yapılan harcamaların ve ödemelerin kayda alınması üzerinde değişikliğe neden olmaktadır. Ancak yasal düzenlemeye dayanarak oluşturulan ve yine yasal düzenleme ile güncellenen ya da yenilenmesi söz konusu olan hesap planlarının, bu değişime hızlı adapte olmadığı da bilinen bir gerçektir. Bize göre bunun en önemli nedeni, Tekdüzen Hesap Planı'nın (THP) yapısıdır.

THP'de her hesap grubunda, o hesap grubu içinde değerlendirilmesi gerektiği halde; ilgili hesap grubu içindeki hesapların niteliğine uymayan durumlarda "Diğer" başlığı taşıyan hesapların kullanılması gerektiğine yer verilmiştir. Öte yandan, bu hesaplarda izlenmesi gerektiğine kanaat edilen varlık, kaynak ve diğer hesap sınıfı içinde yer alan hesapların, içinde buldukları hesap grubunun toplamına oranla, belli bir büyüklüğe (% 20) ulaştığında; hesap planında boş

AKILLI KARTLAR İLE YAPILAN MAL VE HİZMET SATIŞLARININ TMS-18 HASILAT STANDARTI ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Bu çalışmada;, önce akıllı kart / yemek çekleri sistemi tanıtılmakta, tarafların sağladıkları fayda ve maliyetler belirtilmekte ve gerçekleşen satış işleminin taraflarca kayda geçirilmesi hususu TMS 18 Hasılat standardı kapsamında ele alınmaktadır. Elde edilen hasılatın ölçümünde, sistemin işleyişinde temel unsur olan ve üye iş yeri tarafından yemek kartı tedavül eden işletmeye hizmet faturası karşılığında ödenen komisyonların, hasılatla doğrudan ilişkilendirilebilen bir gider niteliği taşıyıp taşınamaması; bu türden giderlerin Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nden farklı olarak, TMS 18 kapsamındaki ölçümünün ve muhasebeleştirilmesinin farklı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla kaleme alınan bu çalışma, giriş ve sonuç bölümlerinin dışında dört bölüme ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kart Sistemi, Üye İş Yeri, TMS 18 Hasılat Standardı

---

birakılan ve kullanılması durumunda hesap sınıfındaki ve grubundaki hesapların işleyiş prensibine aykırı bir durum oluşturmamak kaydı ile yeni bir hesap açılabilmesi serbest hale getirilmiştir [1]

Günümüz ticari hayatında ödeme araçlarının çok daha çeşitli hale geldiği, özellikle elektronik ağların işlevselliğinin ve etkililiğinin artması ile birlikte, bu çeşitliliğin hızlandığı da ifade edilebilir. Örneğin kullanım kolaylığı, bankacılık işlemlerine kazandırdığı sürat gibi nedenlerden dolayı, bankamatik (debit ve kredi) kartları; kısa bir süre içinde günümüzde en çok başvurulan ödeme aracı haline gelmiştir [2]. Bunun yanında yine kartlı promosyon sistemleri (club kart, indirim kart vd.) ile işletmeler müşteri sadakat programları geliştirebilmişler ve düzenledikleri kampanya ve promosyonlar ile müşterilerinin devamlılığını kontrol altında tutma imkanını elde etmişlerdir. Akıllı kart uygulamasının bir diğer örneği ise, yemek yardımı amacıyla işletme personeli adına düzenlenen akıllı alışveriş kartlarıdır.

Bir işletmenin personeline yemek yardımında bulunması ya da personelinin yemek ihtiyacını

karşılması mümkündür. Yapılan sözleşme çerçevesinde işletmeler, uzun yıllar boyunca işletme içinde yemek çıkarmışlar ya da yemek hizmetini dışarıdan satın almak suretiyle bu yükümlülüklerini yerine getirmişlerdir. Ancak işletme içinde yemek sunmanın fiziki olarak mümkün olmaması, neden olduğu sabit giderlerin önemli bir pay oluşturması, personelin tabldot yemek uygulamalarından memnuniyetsizliği gibi birçok etken, bu yardıma yeni bir boyut kazandırmıştır.

Akıllı kart sistemi, bu sistemin tarafları, sistemin işleyiş esaslarının belirlendiği üye iş yeri sözleşmesi ve sistemin yapı elemanlarından oluşmaktadır. Akıllı alışveriş kartları; üzerinde genellikle bir çipin ya da manyetik bandın yer aldığı kartlardır. Bu kartlar, şekil itibarıyla bankamatik kartlarına benzeseler de işlevleri farklıdır. En önemli farklılık ise, kart hamilinin kullanımına hazır olan bakiyenin, bir başkası tarafından belirli zaman aralıkları ile hesaba geçirilmesidir.

Uzun bir süre yemek kuponları şeklinde süren yemek yardımı uygulaması; günümüzde taşıma kolaylığı, küsuratlı fatura bedellerinin ödenmesindeki esnekliği, harcama takibinin daha kolay yapılabilmesi gibi nedenlerden dolayı, akıllı kartlar ile yapılabilecek hale gelmiştir (Akıllı alışveriş kartlarından önce bu sistem yemek çekleri olarak da tabir edilen kuponlar ile işlemekte idi. Akıllı kartların işleyiş süreci, yemek çekleri ile işleyen sistem ile neredeyse bütünüyle aynı olmasına karşın; kartlı sistemin çekli sisteme göre taraflara daha fazla fayda sağladığı, daha yüksek maliyete neden olduğu da ifade edilebilir). Çekli sistem, günümüzde halen devam etmektedir. Bunun nedeni ise, çekli sistemin herhangi bir yatırım maliyetinin bulunmaması ve işletme maliyetinin görece daha düşük olmasıdır.

Akıllı kart sisteminin, üye işyerlerinin satış potansiyelini artırması, üye işyerlerinin bu sisteme gösterdikleri ilginin ve sağladıkları faydanın en önemlisidir. Ancak bu sistemin üye işyerleri üzerinde neden olduğu en büyük dezavantaj ise, aynı ürünü kendileri üzerinde kalan komisyon tutarı kadar daha ucuza satmaya razı olmak zorunda kalmalarıdır. Kartlı sistem bazı satışlarda kimi üye işyerlerinin komisyon tutarını da yemek ücreti üzerine yüklemek istedikleri, uygulamada rastlanılan bir durum olsa da, esasen bu durum sistemin suistimali niteliğindedir. Çünkü üye işyerleri, akıllı kart sistemini tedavül eden hizmet sağlayıcı işletme ile imzaladığı üye iş yeri sözleşmesinde bu hususu kabul ederek, ilgili hizmet sağlayıcının pos cihazını ve satış noktası kokartını almaktadır.

Gerek ödeme araçlarının sayıca çeşitlenmesi; gerekse ödeme araçlarının yukarıda bahsedildiği gibi zamanla elektronik ortama taşınarak biçim değiştirmesi ya da gelişmesi; sadece ticari hayatı etkilememekte; aynı

zamanda gerçekleşen mali nitelikteki işlemlerin kayıt altına alınma biçimleri üzerinde de etkili olmaktadır.

Bu çalışmada, akıllı kart sisteminin tesisi, sistem elemanlarının niteliği ve sistemin işleyişi hakkında bilgiler verilmekte, bu sistem ile gerçekleştirilen satışların mevcut hesap planı içinde, yürürlükteki TMS 18 Hasılat Standardı çerçevesinde ölçümü ve muhasebeleştirilmesi ele alınmaktadır.

II. AKILLI KART SİSTEMİNİN ELEMANLARI VE İŞLEYİŞİ

İşverenler, yürüttükleri faaliyetler sırasında katlanmaları gereken bazı giderleri ya da harcamaları, doğrudan kendileri yapmamaktalar, bu gider / harcamalar, çoğu zaman personel aracılığıyla yapılmaktadır. Bu durum, kimi zaman bir tercih, kimi zaman da bir zorunluluk olabilmektedir. Bu bağlamda akıllı alışveriş kartları, işverenler adına personel aracılığıyla yapılacak harcamalarda sıklıkla başvurulan bir harcama yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akıllı kart sisteminin gerek işveren, gerek personel, gerekse satıcı işletmeler açısından sağladığı farklı faydalar bulunmaktadır. Bu faydalar akıllı kart sistemine başvuru alanlara göre değişmektedir.

Akıllı kart kullanım alanlarının başında, “işçi ve memur (personel) ücret ve giderleri” altında yer alan yemek yardımları gelmektedir. İşverenler, çalıştırdıkları personele yemek yardımı yaparken, nakit ödeme yapmak yerine, akıllı (smart) kartlar tedarik etmeyi ve bu kartlar aracılığıyla yemek yardımlarını kullanılmayı tercih etmektedirler. Bu sayede bir taraftan personel istediği gibi beslenebilirken, diğer taraftan yemek yardımı olarak personele kullanılmak istenen tutarların bu amaç doğrultusunda harcanması sağlanmış olmaktadır. Bunun yanında akaryakıt giderleri, otel ve konaklama giderleri, ulaşım giderleri, temsil ve ağırlama giderleri gibi giderlerin gerçekleştirilmesinde de akıllı kartlar kullanılabilir. Akıllı kart kullanımının, işverenler açısından en büyük yararı, katlanılan giderlerin kontrolünün en iyi şekilde sağlanabilmesidir. Örneğin akaryakıt alım giderlerini akıllı kart yardımı ile gerçekleştiren bir işletmede, kullanılan aracın belirli bir dönemde ne kadar akaryakıt alımında bulunduğu, akaryakıt giderlerinin ne kadarının amaç doğrultusunda tüketildiği, aracın ne kadar kilometre yol yaptığı, akaryakıtın kim tarafından alındığı, toplam tüketilen akaryakıt miktarı gibi birçok soru da cevaplanabilir hale gelmektedir. Şüphesiz bu sayede, iç kontrol sistemi daha etkin işletilmiş olmaktadır.

Akıllı kart kullanımının, işverenler açısından en büyük yararı, katlanılan giderlerin kontrolünün en iyi şekilde sağlanabilmesidir. Örneğin akaryakıt alım giderlerini akıllı kart yardımı ile gerçekleştiren bir işletmede, kullanılan aracın belirli bir dönemde ne kadar akaryakıt alımında bulunduğu, akaryakıt giderlerinin ne kadarının amaç doğrultusunda tüketildiği, aracın ne kadar kilometre yol yaptığı, akaryakıtın kim tarafından alındığı, toplam tüketilen akaryakıt miktarı gibi birçok soru da cevaplanabilir hale gelmektedir. Şüphesiz bu sayede, iç kontrol sistemi daha etkin işletilmiş olmaktadır.

Akıllı kart sisteminde dört ayrı taraf bulunmaktadır ve sistemin elemanları da bu taraflardan ibarettir. Bunlar:

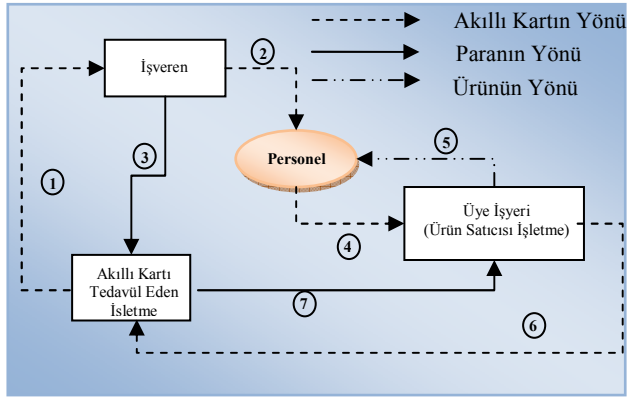
(i) **Personel** (akıllı kart sisteminde asli öge olarak kabul edilen alışverişi gerçekleştiren kişiler),

(ii) **İşveren** (personelin hizmet verdiği ve akıllı kartları personeline dağıtmak üzere hizmet satın alan ve hizmetin bedelini ödeyen işletme sahibi / sahipleri),

(iii) **Akıllı kartı tedavül eden işletme** (hizmet sağlayıcı ve gerekli sistemi organize eden işletme),

(iv) **Üye işyeri (ürün satıcısı işletme)** (nihayetinde personelin elindeki akıllı kart ile alışverişi gerçekleştirdiği ürünü satan / hizmeti gören işletme).

Akıllı kart sistemin işleyişi ve bu sistemde yer alan taraflar, Şekil.1'deki gibi gösterilebilir.

Şekil 1. Sistemde Yer Alan Taraflar ve Sistemin İşleyişi

1 → Akıllı kartları tedavül eden işletme tarafından akıllı kart(lar)ın işveren kuruluşa teslimi,

2 → İşveren tarafından sağlanan kartların personele dağıtımı,

3 → Akıllı karta yapılacak yüklemeler için akıllı kartı tedavül eden kuruluşa işveren tarafından ödemenin yapılması,

4 → Personelin akıllı kart ile üye işyeri (ürün satıcısı) işletmelere başvurması,

5 → Ürünlerin personele teslimi

6 → Üye işyerlerinde biriken belgelerin tahsil edilmek üzere, akıllı kartı tedavül eden işletmeye sunulması

7 → Akıllı kartı tedavül eden işletmenin, satış bedelini üye işletmeye ödemesi

İşverenler, çalıştırdıkları personel için yapacakları yemek yardımı giderlerini, akıllı kartları tedavül eden işletme desteği ile gerçekleştirme kararı aldıktan sonra,

akıllı kartları tedavül eden işletme ile bağlantıya geçmekte; bu kuruluşlar ile hizmet sözleşmesi imzalanmakta ve yemek yardımı yapılacak personele dağıtılmak üzere, akıllı kartların basımı konusunda anlaşma yapılmaktadır. Personel adına düzenlenen kartlar, 1 no.lu okta gösterildiği gibi, işveren tarafından teslim alınmaktadır. 2 no.lu ok ise, teslim alınan akıllı kartların kullanım talimatları ile birlikte ilgili personele imza karşılığında dağıtıldığını göstermektedir.

Personel tarafından yapılacak yemek harcamalarında, akıllı kartlar ile ödeme yapabilmek için, işverenin kart hesaplarına daha önceden yükleme yapmış olması gerekmektedir. Yükleme işlemi, akıllı kartları tedavül eden işletmeye, işveren tarafından gönderilen ve çalıştırılan personele ilişkin bilgilerin yer aldığı listeye göre yapılmaktadır. Yemek yardımı gideri adı altında, personelin akıllı kart hesaplarına yapılacak yüklemelere ilişkin tutarın belirlenmesi; işverenlerin puantaj servislerince önceden yapılan tahminler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu amaçla puantörler, izleyen ay içindeki toplam mesai günü sayısını tespit etmekte ve işveren ile personelin iş akdi hükümleri doğrultusunda belirlenen birim yardım tutarı çarpılmak suretiyle, (akıllı kartları tedavül eden işletmeye yapılması gereken) ödemenin tutarı belirlenmektedir. Farklı tutarlarda yemek gideri yardımı yapılabilmesi mümkün olabileceğinden, işverenler izleyen aydaki mesai günü sayısını, aynı tutarda yemek gideri yardımı yapılacak çalışan sayılarına göre orantılayarak, akıllı kartı tedavül eden işletmeye yapılacak ödeme tutarını belirlemektedirler. İşveren tarafından sahiplerine dağıtılan akıllı kartlara yüklenmesi talep edilecek tutarların toplamı ise; ilgili akıllı kartları tedavül eden işletme tarafından önceden belirtmiş olduğu bir banka hesabına havale/EFT yoluyla aktarılabilir. 3 no.lu ok, akıllı kart hesaplarına işveren tarafından yapılan yüklemeleri göstermektedir.

Akıllı kartları tedavül eden işletmeye aktarılan tutarların ilgili personelin akıllı kart hesaplarına yüklenmesi için gerekli olan zaman dikkate alındığında, işverenlerin izleyen ay için yapacağı yemek yardımı giderlerini, bir önceki ay içinde yapması gerekmektedir.

Uygulamada, 193 sayılı Kanununun 23/8 inci maddesinde yer alan "hizmet erbabına işyeri veya işyerinin müştemilatı dışında kalan yerlerde yemek verilmek suretiyle sağlanan menfaatlere ilişkin istisna tutarı" her yıl için yeniden değerlendirme oranı nispetinde değerlendirilerek Maliye Bakanlığı tarafından ilan olunmaktadır (Bu tutar 2010 mali döneminde uygulanmak üzere 10 TL olarak tespit edilmiştir (GVK Tebliği 273)). Belirlenen bu tutar, işverenler için bir üst sınırı değil, yalnızca vergiden istisna edilebilecek günlük yemek giderini ifade etmektedir.

Şekil.1'de görüldüğü üzere, sistemin odak noktasında personel bulunmaktadır. Personel, kendilerine

yapılan yemek yardımı bedeline karşılık, adlarına tanzim edilmiş bulunan akıllı kartlara yüklenen tutarları, satıcı işletmelerde yaptıkları tüketimlerde ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. Şekilde 4 no.lu ok, personel tarafından üye işyerine yapılan başvuruyu ifade ederken; 5 no.lu ok ise, ürünlerin personele teslimi ve yapılan tüketim karşılığında personel tarafından üye işyerine yapılacak ödemede kullanılan akıllı kart kullanımını göstermektedir.

Personelin, akıllı kartları kullanabilecekleri üye iş yerlerini kolaylıkla tanıyabilmelerini sağlamak amacıyla, yemek kartını tedavül eden işletme ile üye işyeri arasında imzalanan üye işyeri sözleşmesi sırasında, satıcı işletmeye verilen kokartlar kullanılmaktadır. Ayrıca üye iş yerlerinin yine mülkiyeti akıllı kartları tedavül eden işletmeye ait olan pos cihaz(lar)ının (İngilizce satış noktası terminali anlamına gelen "post-point of sale" sözcüklerinin kısaltılmış halidir) kurulmasını ise, yaptırmış olması ve kullanıma hazır bulundurması gerekmektedir.

Akıllı kart sahiplerince yapılan harcama tutarları, dönem başında yapılmış yüklem tutarından düşülerek, işlem gerçekleştirilmektedir. Bu işlem; akıllı kart sahibine sunulan yemek hizmetinin tüm risk ve yararlarının tesliminden sonra gerçekleştirildiği için; satış gerçekleşmiş, hasılat ölçülebilir duruma gelmiş olmaktadır (TMS 18'e göre de hasılat bu şekilde gerçekleşmiş olmaktadır).

Buraya kadar olan süreçte yemek hizmeti üye işyeri tarafından sunulmuş; hizmetin teslimi yapılmış ancak yemek bedeli henüz tahsil edilmemiştir. Yemek hizmet bedeline karşılık, üye işyerinin akıllı kartları tedavül eden işletmeden alacağını ifade eden slipler, pos cihazı marifeti ile üretilmiş ve hesap kesim gününde akıllı kartı tedavül eden işletme ile yapılacak mutabakat için saklamaya alınmıştır. Ayrıca yine mutabakat işlemini kolaylaştırmak adına, belirli bir gün içinde yapılan tüm akıllı kart işlemlerini topluca raporlamaya yarayan gün sonu belgelerinin satıcı işletme tarafından her günün sonunda, pos cihazının gün sonu işlevi marifeti ile üretilmesi ve akıllı kartları tedavül eden işletmeye sunulmak üzere hazırlanması gerekmektedir. Bu slipler / icmaller mutabakat tarihinde, şekil 1'de 6 no.lu ok ile gösterildiği gibi, akıllı kartı tedavül eden işletmeye gönderilmektedir.

Üye işyerinin akıllı kartları tedavül eden işletme ile yapmış olduğu üye işyeri sözleşmesi hükümlerine uygun olarak belirlenen gün ve şartlara göre gerçekleşen mutabakat işleminde ise, akıllı kart sistemi ile gerçekleştirilen işlemler üzerinden, bu iki taraf arasında (sözleşmede) belirlenmiş olan komisyon oranı nispetinde, komisyon kesintisi yapıldıktan sonra, bakiye ilgili üye işyerine ödenmektedir. Bu ilişki ise, Şekil 1'de 7 no.lu ok ile gösterilmiştir. Söz konusu komisyon tutarı; üye işyerinin bu sistemden yararlanmasının maliyetini, akıllı

kartları tedavül eden işletmenin ise hasılatını ifade etmektedir.

III. AKILLI KART SİSTEMİNİN FAYDA VE MALİYETLERİ

Önceleri dipkoçanlı çekler şeklinde kullanılan ve çok fazla bir mazisi olmayan bu yöntem (Sektörün büyüklüğü Eylül 2008 itibariyle 1,5 milyar YTL, aynı tarih itibariyle piyasadaki kart sayısı 800 bin Türkiye'de toplam 35 bin restoran, lokanta, kafe, büfe, pastane gibi yerlerde yemek kartı kullanılmaktadır. Ancak yaklaşık % 0-3'lük bir kısım bakkal ve küçük marketlerde kullanılmaktadır [3]), günümüzde elektronik kart biçiminde yaygın olarak kullanılmaktadır. Yöntemin kullanımının artması ile birlikte, bu kartların kullanılabilmesi anlaşılabilir işyerleri de artmıştır. Bu yöntemin sağladığı avantajlar, aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- a. İdari ve muhasebe takibinin kolay olması,
- b. Personelin tercih hakkının daha özgürce kullanılmasına imkan tanınması,
- c. İsrafın önlenmesine katkı sağlaması,
- d. Personel giderlerini azaltması [4],
- e. Kanununun belirlediği limitler dahilinde yemek menfaatinin gelir vergisinden muaf olması, yani maliyet avantajı sağlaması,
- f. Yemek bedelinin tek kalemde faturalanması sonucunda muhasebe işlemlerinde önemli zaman, kırtasiye, emek, enerji gibi tasarruf sağlanması,
- g. Bu sistemden yararlanılarak bazı satış yapan işletmelerin, hediye kuponları ile hizmeti satın alan işveren işletmenin personeli motive etmeleri, yardıma muhtaç kişilere giyim, gıda, kırtasiye ve yakacak yardımı dağıtılmaları, indirimli alışveriş yapma fırsatı tanınmaları,
- h. Kartlara güvenli kullanım için şifre tanımlanması ile birlikte, kartların hızlı ve güvenli olarak kullanılabilmesi,
- i. Kartın çalınması veya kaybolması durumunda kullanımının engellenmesi ve bakiyenin yeni karta otomatik olarak yüklenmesi [5].
- j. Kayıt dışı ekonominin önlenmesi.

Yukarıdaki yararlarının yanı sıra, bu kartların amaç dışında (özellikle ekonomik durgunluğun olduğu dönemlerde) kullanıldığı; beklenen faydalarının bazı dezavantajlar doğurabildiği de bilinen bir gerçektir. Bunlar:

a. Akıllı kartların kredi kartı gibi kullanılması ve böylece devletin vergi kaybının olması (örneğin; akıllı kartlardan alınan KDV oranı % 8 iken, yemek adı altında % 18 KDV'si olan temizlik ürününün satın alınması durumunda, Maliye'nin vergi kaybı % 10'dur. Yani bu oran, eksik beyan anlamına gelmektedir),

b. Kartın % 20 ile nakde çevrilmesi ya da amaç dışında kullanılması (bu durumda söz konusu kartlar amaç dışı kullanılmış olmaktadır. Dolayısıyla hizmet ediniminde bu yöntemden beklenen ve yukarıda sıralanan kimi faydalar, sorgulanabilir duruma getirilmiş olmaktadır [3]).

c. GVK'nın 23. maddesinde yer alan istisna "ödemenin yemek verme hizmetini sağlayan mükelleflere" yapılması şartıyla tanınmıştır. Bu nedenle ödemenin yemek hizmeti vermeyen işletmelere yapılması durumunda, istisnadan yararlanılmaması ve ödenen toplam tutarın net ücret kabul edilerek vergilendirilmesi gerekir [6]. Aksi takdirde vergi kaybı oluşmaktadır.

Akıllı kart sisteminde; sistemin işletme maliyetleri ise, üye iş yeri üzerinde kalmaktadır. Bu maliyetler içinde; yapılan satış tutarları üzerinden hesaplanan değişken nitelikteki giderlerin yanı sıra üyelik ücreti, periyodik sistem bakım hizmet giderleri gibi giderlere katlanılmak zorunda kalınmaktadır. Ayrıca pos cihazı için akıllı kart tedavül eden işletmeye yatırılan depozitonun alternatif maliyeti de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Akıllı kart / yemek kuponu sisteminde maliyete katlanan bir diğer kesim de akıllı kartları tedavül eden işletmelerdir. Akıllı kartı tedavül eden işletmeler kartların bastırılması, bunların işverenler kanalıyla personele dağıtım gibi maliyetleri üstlenmektedirler. Ancak akıllı kartları tedavül eden işletmelerin ana faaliyet konularının bu olduğu dikkate alındığında, hizmet satış gelirleri ile karşılanabilen maliyetler olacağı açıktır.

IV. AKILLI KART SİSTEMİ UYGULAMALARI: ÜYE İŞYERİ SÖZLEŞMELERİ VE SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER

Akıllı kart/kupon sistemi ile satış yapmak isteyen işletmenin, bu sistemi organize edecek ve sağlıklı şekilde idamesinden sorumlu olacak akıllı kartı tedavül eden bir işletme (Multinet, Sodexho, Smart Ticket vb.) ile birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Bu amaçla biraya gelen taraflar, sistemin çalışma koşullarını ve satış tutarlarının taraflar arasındaki aktarımını, aralarında düzenledikleri sözleşme ile belirlemektedirler. Bu sözleşmeye, üye işyeri sözleşmesi denilmektedir.

Birden çok akıllı kart tedavül eden işletmenin faaliyet gösterdiği bu alanda, tek tip bir sözleşmeden bahsedilemese de sözleşmelerin içerik olarak birbirine çok yakın oldukları ifade edilebilir. Sözleşme hükümlerinin tesisinde, ürün satıcısı işletme üye işyeri sözleşmesinin nakit aktarımları ile ilgili koşullarını belirleyebilmektedir. Ürün satıcısı işletmelerin, yapmış oldukları satışların bedelini nasıl tahsil edebilecekleri sözleşmede yer alır. Bu husus, muhasebeleştirme açısından önem arz eder.

Örneğin; Multinet uygulamasında ürün satış hasılatının tahsili; satışın gerçekleştiği tarihe, akıllı kartları tedavül eden işletme tarafından belirlenmiş sürelerin eklenmesi suretiyle belirlenen tarihlerde gerçekleşebilmektedir. Tahsilatın satışı izleyen;

- 19 günün ardından % 9,
- 24 günün ardından % 8,
- 29 günün ardından gerçekleşecek olması durumunda ise %7, komisyon kesintisi yapılması kararlaştırılabilmektedir.

Bir diğer uygulama biçimi de Sodexho tarafından yapılan uygulamadır. Bu uygulama, akıllı kartları tedavül eden işletme tarafından önceden belirlenmiş takvim çerçevesinde gerçekleştirilebilmektedir. Her ayın belirlenmiş iki gününde hesap kesim ve kapama işlemleri gerçekleştirilebilmekte ve ürün satıcısı işletme, akıllı kart ile o ana kadar yaptığı ve akıllı kartları tedavül eden işletmeye icmalini sunduğu satışlardan elde edeceği hasılatı, kayıt altına alabilmektedir.

Bir işletme, yemek hizmetini dışarıdan sağlıyor ise, bu alışverişte belge, restoran tarafından personele değil de akıllı kartları satın alan işletmeye (VUK'a göre hizmetin verildiği tarihten itibaren 7 gün içinde) verilmek zorundadır. Yani, burada hizmetten yararlanan personelin, yemek hizmeti veren restorandan (VUK'a göre) belge (ödeme kaydedici cihaz fişi, perakende satış fişi veya fatura gibi) isteme hakkı yoktur [7]. Yemek bedelinin akıllı kart kullanılarak ödenmesi durumunda, satış noktası terminalinden alınan iki adet bilgi fişinden birinin kart sahibine verilmesi, diğerinin ise üye işyerinde kalması gerekmektedir.

Bu işleyişte, üye işyeri, akıllı kartı tedavül eden işletmeye (Multinet, Sodexho, Smart Ticket vb.) komisyon ödemek durumunda olduğundan; ödenen komisyon tutarı, akıllı kartı tedavül eden işletmenin esas faaliyet kazancını teşkil ederken, komisyon sonrası kalan tutar ise, üye işyerinin net hasılatı olmaktadır.

V. AKILLI KART SİSTEMİ İLE YAPILAN SATIŞLARIN TMS 18 HASILAT STANDARDI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

V.1. TMS 18'de Hasılatın Tanımı ve Standardın Kapsamı

İşletmenin olağan işlemler ve olaylar nedeniyle elde ettiği gelir ve karların muhasebeleştirilmesine ilişkin yöntemleri açıklayan TMS 18 Hasılat standardında [8], hasılat; ortakların sermayeye katkıları dışında kalan, öz kaynakta artışa neden olan ve işletmenin dönem içindeki olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik fayda tutarı ya da başka bir ifadeyle, işletmenin olağan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan gelirlerdir, şeklinde tanımlanmıştır.

Standardın kapsamında, işletmenin esas faaliyet sonucunda elde ettiği gelirler olarak; mal satışları, mamul satışları, diğer stok kalemlerinin satışları (örneğin; yan ürünler, artıklar, kusurlu mamuller, değerini kaybeden stok kalemleri gibi) ve hizmet satışları ifade edilmiştir. Standartta gelir olarak tanımlanan diğer olağan gelir ve karlara, işletme varlıklarının üçüncü kişilere kullandırılmasından elde edilen faiz, temettü, isim hakları, patent, ticari marka, telif hakkı, yazılım programları gibi gelir türleri örnek gösterilmiştir.

Standartta göre hasılat, yalnızca, işletmenin kendi adına aldığı ve alacağı brüt ekonomik yarar akışlarını içermektedir. Üçüncü kişiler adına tahsil edilen satış vergileri, mal ve hizmet vergileri ile katma değer vergisi gibi tutarların, işletme tarafından elde edilen ekonomik yararlar içinde olmadığı net olarak ifade edilmiştir. Çünkü bu türden akışlar, işletmenin öz kaynaklarında herhangi bir artışa neden olmamaktadır. Bu nedenle, bu türden yapılan tahsilatlar, standarta göre, hasılat dışında kalmaktadır.

Bu bağlamda, akıllı kart ile yapılan satışlardan elde edilecek hasılat tutarı, ürün satışı yapan işletme (örneğin restoran) için, satış bedeli içinden KDV'nin ve hizmet sağlayan işletmenin alacağı (mahsup edeceği) komisyon bedelinin düşülmesi suretiyle hesaplanacaktır. Çünkü gerek KDV tutarı, gerekse ödenen komisyon tutarı, ürün satıcısı işletmenin öz kaynaklarını artıran bir unsur değildir.

TMS 18 Hasılat standardına göre, mal satışına ilişkin hasılat tutarının finansal tablolara yansıtılabilmesi için;

a) İşletmenin malların sahipliği ile ilgili önemli risk ve getirileri alıcıya devretmiş olması,

b) İşletmenin satılan mallar üzerinde etkin bir kontrolü veya sahipliğin genel olarak gerektirdiği şekilde yönetim etkinliğini sürdürmemesi,

c) Hasılat tutarının güvenilir biçimde ölçülebilmesi,

d) İşleme ilişkin ekonomik yararların işletmece elde edilmesinin muhtemel olması,

e) İşleme ilişkin yüklenen veya yüklenilecek olan maliyetlerin güvenilir biçimde ölçülebilmesi gerekmektedir.

Akıllı kart (veya yemek kartı) ile yapılan mal ve hizmet satışlarında, ürünün risk ve getirileri, ürünün teslim edildiği anda alıcıya geçmektedir. Satıcı işletmenin, teslim ettiği ürünler üzerinde herhangi bir kontrol ya da yönetim etkinliği, teslimle birlikte son bulduğundan, gerçekleşen işlem (satış) ile hasılatın doğduğu kabul edilir. Elde edilen brüt hasılatın belgelendirilmesi; pos cihazı aracılığıyla akıllı kartları tedavül eden işletmeye ait sistemden alınan provizyon ile mümkün olurken, satış ile doğrudan bağlantılı olan giderler de sözleşme hükümleri çerçevesinde hesaplanabilmektedir. Akıllı kart ile yapılan mal / hizmet satışlarının hasılat olarak ölçümü ve kayıt altına alınarak finansal tablolara yansıtılması, bu işleyiş içinde gerçekleştirilmelidir.

Bu durumda ürün satan işletmenin, satıştan elde etmeyi beklediği hasılat tutarı, satış bedelinden, akıllı kartları tedavül eden işletmenin sözleşme hükümleri çerçevesinde belirlenen komisyon oranı nispetinde keseceği komisyon tutarı sonrası, elde edilecek olan tutar kadar olmaktadır. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi, standarta göre hasılat tutarı, işletmenin kendi adına tahsil ettiği / edeceği ekonomik yararların toplamıdır.

V.2. Hasılatın Ölçümü ve Kayda Alınmasına İlişkin Muhasebe İşlemleri

Akıllı kart sistemi ile yapılan satışlardan elde edilen hasılatın ölçümü ve kayda alınması, bir örnek uygulama üzerinden; işveren, akıllı kartı tedavül eden işletme ve üye işyeri bakımından aşağıdaki gibi ayrı ayrı ele alınmıştır.

Örnek (Farklı bir örnek için bkz.[9]): Tekstil alanında üretim yapan "ABC" AŞ (işveren işletme), akıllı kartları tedavül eden "DEF" İşletmesi'nden, % 10 KDV hariç 50.000 TL tutarında akıllı kartlara yükleme yapmasını istemiş, toplam tutarı daha sonra ödemek üzere borçlanmıştır. Toplam yemek bedelinin, işletmenin departmanlarına göre dağılımı, aşağıdaki gibidir.

- Üretim departmanı % 80
- Pazarlama departmanı % 15
- Yönetim departmanı % 5

V.2.1. İşveren İşletmenin Yevmiye Kayıtları

İşveren işletme tarafından akıllı kartlara yaptırılan **yüklemelerin** doğrudan gider olarak kaydedilmesi ve önce aktifleştirilip, daha sonra gidere dönüştürülmesine ilişkin yevmiye kayıtları, aşağıdaki gibidir.

a. Yükleme bedelinin doğrudan gider olarak kaydedilmesi durumu

(Burada yemek için yapılan harcamanın tamamının aynı dönem içinde tüketildiği / gidere dönüştürüldüğü varsayılmıştır.

$$\begin{aligned} 50.000 \text{ TL} \times 0.80 &= 40.000 \text{ TL} \\ 50.000 \text{ TL} \times 0.15 &= 7.500 \text{ TL} \\ 50.000 \text{ TL} \times 0.05 &= 2.500 \text{ TL} \end{aligned}$$

_____ / _____	
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	40.000
760 PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ	7.500
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	2.500
191 İNDİRİLECEK KDV	5.000
320 SATICILAR	44.000
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	11.000

.... No.lu fatura ile akıllı kartlara yüklenen bedelin doğrudan gider olarak kaydedilmesi

_____ / _____

Satın alınan akıllı kartların bedelinin doğrudan gider olarak kaydedilmesi, sonuç olarak her ne kadar doğru olsa da, muhasebe kuramı açısından önerilen ve üzerinde fazlaca durulan bir yöntem değildir. Bilindiği gibi bu şekilde yapılan bir kayıtlama, kartlara peşin olarak yüklenen yemek bedelini, doğrudan dönem gideri olarak kabul etmektedir. Böyle bir uygulama, finansal tablolardan elde edilecek bilgilerin güvenilirliğini olumsuz etkileyecektir. Çünkü, yapılan yüklemenin gidere dönüşmemesi durumunda, elde edilen sonuçlar, doğruyu yansıtmayacaktır. Aynı zamanda bu tür kayıtlama, muhasebenin anayasası olarak kabul edilen genel kabul görmüş ilkelere, muhasebenin temel kavramlarına ve Türkiye Muhasebe Standartları'nın düşünce yapısı ile bağdaşmamaktadır.

b. Yükleme bedelinin önce aktifleştirip sonradan gidere dönüştürülmesi durumu

ba. Akıllı kartlara yapılan yüklemeye ilişkin borçlanılan tutarın aktifleştirilmesi

_____ / _____	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER	50.000
182 01 Kasadaki Akıllı Kartlar	
191 İNDİRİLECEK KDV	5.000
320 SATICILAR	44.000
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	11.000

.... No.lu fatura akıllı kartlara yüklenen bedelin aktifleştirilmesi

_____ / _____

(182 Ertelemiş Giderler ve 382 Ertelemiş Gelirler hesabı her ne kadar literatürde vadeye bağlı olarak doğacak kur farkları ve vade farkları için kullanılsa da tahsilatın yapılmaması, vadeye bağlı olarak gerçekleşecek olmaları nedeniyle bu tür gider ve gelirlerin de sözü edilen hesaplarda izlenmesi uygun olur. Böylece bu tür gelir ve giderler için yeni hesapların açılmaması, kavram kargaşasını da azaltacaktır)

(THP'ye göre, işletmenin "üretim maliyetlerini" ilgilendiren genel üretim giderlerine ilişkin borç tutarının esas faaliyet konusu ile ilgili senetsiz borçların izlendiği Satıcılar hesabında, diğer "faaliyet giderleri" ile ilgili borçların (senetli / senetsiz) ise, Diğer Ticari Borçlar hesabında izlenmesi gerekir).

bb. Akıllı kartların personele dağıtılması

_____ / _____	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER	50.000
182 02 Personele Dağıt. Akıllı Kartlar	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER	50.000
182 01 Kasadaki Akıllı Kartlar	

Akıllı kartların personele dağıtılması [10,11]

_____ / _____

bc. Akıllı Kartlara Yapılan Yüklemenin Maliyet / Gider Hesaplarına Aktarılması (Aktifleştirilen Yükleme Bedellerinin Gidere Dönüştürülmesi)

(Maliyet / gider hesapları olarak ifade edilmesinin nedeni; akıllı kartına yükleme yapılan personelin işten ayrılması ya da işine son verilmesi hallerinde karta yapılan yüklemelerin kimi zaman mahsup edilmesinin mümkün olmaması durumunda ortaya çıkacak kayıpların maliyet hesapları yerine ilgili gider hesabında izlenecek olmasındandır)

_____ / _____		
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	40.000	
760 PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ	7.500	
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	2.500	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER	50.000	
182 02 Personele Dağıtılan Akıllı Kartlar		

Akıllı kartların bedelinin gidere dönüştürülmesi

_____ / _____

V.2.2. Akıllı Kartı Tedavül Eden İşletmenin Yevmiye Kayıtları

a. Akıllı karta yapılan yüklemeler

_____ / _____		
102 BANKALAR	55.000	
600 YURTIÇI SATIŞLAR	50.000	
391 HESAPLANAN KDV	5.000	

.... No.lu fatura ile yapılan satış nedeniyle

_____ / _____

b. Akıllı kart satışlarına ilişkin fatura ve icmallerin üye işyerlerinden teslim alınması

_____ / _____		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ	50.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	5.000	
320 SATICILAR	55.000	

Ürün satan işletmeye borçlanılan tutarın ilgili maliyet hesabına aktarılması

_____ / _____

622 SATILAN HİZMET MALİYETİ	50.000	
741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANSITMA HS.	50.000	

Ürün maliyetinin ilgili sonuç hesabına aktarılması nedeniyle

_____ / _____

c. Komisyon tutarının tahakkukuna ilişkin yevmiye kaydı (% 10 KDV hariç komisyon oranı % 9 olarak kabul edilmiştir.)

_____ / _____		
120 ALICILAR	4.950	
600 YURTIÇI SATIŞLAR	4.500	
391 HESAPLANAN KDV	450	

..... No.lu fatura ile komisyon gelirleri

_____ / _____

Yukarıdaki yevmiye kayıtları incelendiğinde, akıllı kartları tedavül eden işletmenin “a” ve “c” şıklarına göre brüt satış hasılatı 54.500 TL iken, “b” şikkına göre hizmet üretim maliyeti 50.000 TL’dir. Dolayısıyla söz konusu işletmenin brüt satış kar tutarı 4.500 TL’dir. Devlet adına tahsil edilen KDV tutarı (450 TL) ise, akıllı kartları tedavül eden işletmenin hasılatı değildir.

V.2.3. Üye İşyerinin (Ürün Satıcısı İşletmenin) Yevmiye Kayıtları

a. Akıllı kart yoluyla yapılan satış bedellerinin ertelenmiş gelir olarak kayda alınması

_____ / _____		
120 ALICILAR	55.000	
382 ERTELENMİŞ GELİRLER	50.000	
391 HESAPLANAN KDV	5.000	

Ertelenmiş gelirler nedeniyle

_____ / _____

Bu aşamada satış bedelinin herhangi bir hasılat hesabında izlenmesi yerine, THP’de yer almayan ve literatürde de 382 Ertelenmiş Gelirler adı ile anılan hesapta izlenmesi gerekmektedir [8]. Çünkü burada üye işletme (ürün satıcısı) ile akıllı kartı tedavül eden işletme (alıcı) arasında herhangi bir ödeme / tahsilat işlemi söz konusu değildir (Örnekte işletmenin 380 Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabına kayıt yapması mümkün değildir. Çünkü THP’ye göre, sözü edilen hesaba kayıt yapabilmek için, gelirin gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil edilmiş olması gerekir). Ancak söz konusu durum, vadeye bağlı olarak gerçekleşecektir.

b. Ertelenen satış bedellerinin hasılatı aktarılması

_____ / _____		
382 ERTELENMİŞ GELİRLER	50.000	
600 YURTIÇI SATIŞLAR	50.000	

Daha önce verilen hizmet karşılığında fatura düzenlenmesi ve hasılatın gerçekleşmesi

_____ / _____

(Standart, mal satışında, satış tutarının gerçeğe uygun değeri (karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.) ile kayıtlanmasını belirtmektedir. Vadeli satışlarda ise, vade farkı tutarının faiz geliri olarak kaydedileceğini açıkça ifade etmiştir. Bu uygulamada vade farkı söz konusu değildir).

c. Satış hasılatının oluşması için katlanılan satışla bağlantılı doğrudan komisyon giderlerinin kayda alınması

_____ / _____		
613 SATIŞLA BAĞLANTILI DİREKT GİDERLER	4.500	
<i>613 10 Satışla Bağlantılı Komisyon Giderleri</i>		
191 İNDİRİLECEK KDV	450	
329 DİĞER TİCARİ BORÇ.	4.950	
Akıllı kartları tedavül eden işletmeye hizmeti karşılığı borçlanılan hasılatla ilişkin ödenecek komisyon giderleri		
_____ / _____		

d. Yemek üretim maliyetinin muhasebeleştirilmesi

(Burada maliyet unsurlarına ve yasal yükümlülüklerle ilişkin bazı hesap isimleri ihmal edilmiştir. İlgili maliyet unsurlarının, örnekte verildiği tutarda gerçekleştiği varsayılmıştır).

_____ / _____		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ	30.000	
150 İLK MAD. VE MALZEME	20.000	
335 PERSONELE BORÇLAR	5.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT.	5.000	
Yemek üretim maliyet unsurlarının ilgili hesaba yansıtılması nedeniyle		
_____ / _____		
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ	30.000	
741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANS. HS.	30.000	
Üretim maliyetinin ilgili sonuç hesabına yansıtılması		
_____ / _____		

Burada ürün satan işletme (restoran) ürününü satabilmek için, akıllı kartları tedavül eden işletmeye, sözleşme koşullarına göre komisyon ödemek zorundadır. Ödenecek komisyon tutarı, özün önceliği dikkate alındığında, satış hasılatını düzelteren bir unsur gibi kabul edilmelidir. Çünkü bu sistemi kullanarak ürün satabilmek için, ürünü satan işletmenin böyle bir gidere katlanma zorunluluğu vardır. Bu nedenle de söz konusu tutarlar 61 Satış İndirimleri (-) grubunda yer alan boş hesap kodlarından birinde izlenebilir. Buna göre, bu hesap örneğin “613 Satışla Bağlantılı Direkt Giderler” hesabı altında “613 10 Satışla Bağlantılı Komisyon Giderleri” (Literatürde bu hesap yerine 760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri, 653 Komisyon Giderleri hesabını kullanan yazarlara rastlamak mümkündür. Bkz. [6,9]) yardımcı hesabı olabilir. Söz konusu giderlerin farklı gider hesaplarında izlenmesi, gelir tablosunun temel fonksiyonu olan faaliyet sonucunu gösterme işlevini

değiştirmez. Çünkü faaliyet sonucu rakamsal olarak değişmez. Fakat hesap gruplarının ve dolayısıyla hesapların tutarlarının değişmesi, gelir tablosunun analizi açısından farklı yorumlara neden olacaktır.

VI. SONUÇ

İşverenlerin çalıştırmış oldukları personelin yemek ihtiyaçlarını İş Kanunu’na göre (sözleşmede bulunması koşuluyla) karşılama yükümlülükleri, bu yükümlülüklerini yerine getirebilmek için farklı alternatiflere, farklı yöntemlere yönelmelerine neden olmuştur. Bu nedenle de günümüzde hem bu hizmeti gören (aracılık eden) işletme (Sodexo, Ticket Restaurant ve Multinet, Smart Ticket gibi) sayısı hem de üye işletme sayısı hızla artmaktadır.

Bu yöntemlerden birisi olan akıllı kart uygulaması, işverenlerin satın alacakları mal ve hizmetleri doğrudan satıcıdan satın almak yerine, bu tür mal ve hizmetleri sağlama işini kendisine görev edinen (akıllı kartları tedavül eden) işletmelerden aracılık hizmeti satın almalarına imkan tanımaktadır. Satın alınan mal ve hizmetlerin bedeli, işveren tarafından akıllı kartları tedavül eden işletmeye ödenmektedir. Bakiye limitli olan bu kartlar, kart sahibi personel tarafından sadece üye işyerlerinde kullanılabilir.

Böylece işverenler, akıllı kartları tedavül eden işletmeler aracılığı ile ödemeleri gereken toplam bedelleri karta yükleme yaptırarak, yükümlülüklerini yerine getirmektedirler. Belirli limitin yüklendiği kartlar, bunları satışa sunan (akıllı kartları tedavül eden) işletmeler tarafından anlaşmalı üye işletmelerine ait satış terminalerinden geçirilerek, satın alınan hizmetin bedeli ödenmektedir. Bu durumda, biri hizmeti satın alan personele verilmek, diğeri ise üye işyerinde kalmak üzere, iki adet bilgi fişi düzenlenmektedir. Söz konusu satın alınan hizmete ilişkin, üye işletme, hizmetin tamamlandığı tarihten itibaren yedi gün içinde, akıllı kartları tedavül eden işletme adına fatura düzenlemek zorundadır.

Günümüzde elektronik kart biçiminde yaygın olarak kullanılan bu yöntemin taraf işletmelere (işveren, akıllı kartı tedavül eden ve üye işletme) her ne kadar sistemi işletme, üyelik ücreti, satış tutarları üzerinden hesaplanan değişken nitelikteki giderler, periyodik sistem bakım hizmet giderleri, akıllı kartların bastırılması, komisyon gibi maliyetleri olsa da yöntemin sağladığı avantajlar nedeniyle, bu yöntemin kullanımı hızla artmaktadır. Bu avantajlar arasında; idari ve muhasebe takibinin kolay olması, personelin tercih hakkını daha özgürce kullanabilmesi, israfın önlenmesine katkı sağlaması, kimi personel harcamalarını azaltması, belirli bir tutarın vergiden muaf olması nedeniyle maliyet avantajı sağlaması, yemek bedelinin tek kalemden faturalanması sonucunda muhasebe işlemlerinde önemli

zaman, kırtasiye, emek, enerji, amortisman gibi tasarruf sağlanması, personelin hediye kuponları ile motive edilmesi, personelin işletmesine olan aidiyet duygusunun geliştirilmesi ve dolayısıyla verimliliğin artırılması, kartların hızlı ve güvenli olarak kullanılabilmesi, kayıt dışı ekonominin önlenmesi gibi faktörleri sıralamak mümkündür.

Özellikle ekonomik durgunluğun olduğu dönemlerde bu kartların amaç dışında kullanıldığı ve beraberinde bazı dezavantajlar getirdiği de bilinen bir gerçektir. Bunlar arasında; akıllı kartların kredi kartı gibi kullanılarak devletin vergi kaybına uğratılması, karta yüklenmiş bakiyenin çek gibi kısıtlanması ya da amaç dışında örneğin taksit ücretinin ödenmesinde kullanılması, ödemenin yemek hizmeti vermeyen işletmelere yapılması durumunda, istisnadan (GVK m.23) yararlanılmaması ve ödenen toplam tutarın net ücret kabul edilerek vergilendirilmemesi ve dolayısıyla vergi kaybının oluşması gibi, faktörleri sıralamak mümkündür.

Oldukça yeni sayılabilecek bu yöntemin günümüzde çok yaygın olarak kullanıldığı ve hızla kullanımının arttığı da görülmektedir. Hızla yayılan bu yöntemin dört tarafı bulunmaktadır. Bunlar; personel, işveren akıllı kartları tedavül eden işletme ve üye işletmedir. Bu nedenle bu çalışmada akıllı kartın taraflarını oluşturan işveren, akıllı kartları tedavül eden işletme ve üye işletme açısından yapılan hizmet ve satışlar TMS Hasılat standardı kapsamında değerlendirilerek, (kimi) muhasebe uygulamalarına yer verilmiştir.

TMS 18'e göre öz kaynaklarda, ortakların sermayeye katkıları dışında, artışa neden olan ve işletmenin olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik faydaların ya da işletmenin olağan faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan gelirlerin tamamı, hasılat kabul edilmiştir. Standartta göre, mal satışları, mamul satışları, diğer stok kalemlerinin satışları (örneğin; yan ürünler, artıklar, kusurlu mamuller, değerini kaybeden stok kalemleri gibi) ve hizmet satışları işletmelerin esas faaliyet sonucunda tahsil ettiği ya da edeceği gelirler olarak; işletme varlıklarının üçüncü kişilere kullandırılmasından elde edilen faiz, temettü, isim hakları, patent, ticari marka, telif hakkı, yazılım programları gibi gelir türleri ise diğer olağan gelir ve karlara örnek gösterilmiştir.

Standartta göre tahsil edilen ya da edilecek bir tutarın hasılat olabilmesi için, ilgili işletmenin kendi adına bu tahsilatı yapması gerekmektedir. Dolayısıyla üçüncü kişiler adına tahsil edilen satış vergileri, mal ve hizmet vergileri ile katma değer vergisi gibi tutarların, işletme tarafından elde edilen ekonomik yararlar içinde olmadığı ve hasılat olarak kabul edilemeyeceği de açıktır. Çünkü başkaları adına yapılan bu türden tahsilatlar, işletmenin öz kaynaklarını artırmamaktadır.

Bu bağlamda, akıllı kartlar ile yapılan satışlardan elde edilecek hasılat tutarı, ürün satışı yapan işletme (örneğin restoran) için, satış bedeli içinden KDV'nin ve hizmet sağlayan işletmenin sözleşme hükümleri çerçevesinde belirlenen komisyon oranı nispetinde keseceği komisyon tutarı sonrası kalan kısımdır. Çünkü gerek KDV tutarı gerekse mahsup edilen komisyon tutarı, ürün satıcı işletmenin öz kaynaklarını artıran bir unsur değildir.

Söz konusu komisyon tutarı, bu yöntemin uygulanabilmesi için, katlanılması zorunlu olan bir giderdir. Bu gider, özün önceliği dikkate alındığında, brüt satış hasılatını (örneğin 600 Yurtiçi Satışlar), net satışlara indirgeyecektir. Bu amaçla 61 no.lu grupta brüt satışları net satışlara indirmek için boş olan hesap kodlarından birinde örneğin 613 no.lu kod ile "Satışla Bağlantılı Direkt Giderler" hesabı altında "Satışla Bağlantılı Komisyon Giderleri" hesabının kullanılması önerilmiştir.

Bu yöntemde akıllı kartları tedavül eden işletmenin hasılatı ise, görmüş olduğu hizmetin karşılığında tahsil edeceği komisyon tutarı ile birlikte işverenden tahsil edilen ve üye işletmeye ödenecek olan tutar kadardır.

Ayrıca henüz ödenmemiş ve gelecek döneme ait olan giderler ile tahsil edilmemiş gelecek döneme ait gelirler için, muhasebe standartlarına göre 182 Ertilenmiş Giderler ve 382 Ertilenmiş Gelirler hesaplarının kullanılması gerekir. Çünkü bu hesaplar 180 Gelecek Aylara Ait Giderler ve 380 Gelecek Yıllara Ait Gelirler hesaplarından peşin ödeme / tahsilat yönüyle farklıdır. Bu hesapların (182 ve 382 no.lu hesaplar) sadece gelecekte gerçekleşmesi beklenen kur farkları ve vade farkları için değil, bu çalışmada olduğu gibi, vadeye bağlı olarak gerçekleşecek olan diğer giderler ve gelirler ile ilgili de kullanılabilmesi amacıyla kapsamının genişletilmesi gerekir. Böylece THP'de bu konuda duyulan eksiklik giderilmiş olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] (1993). *2 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği*.
- [2] Yanık, Z. & Özdemir, F.S. (2005). Kredi Kartları İle Yapılan Mal ve Hizmet Satışı İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesindeki Ayrıntıların Muhasebe Kuramı Çerçevesinde Analizi-I. *Yaklaşım Dergisi*, (155), 182-189.
- [3] Yemek Kartını Kredi Kartı Gibi Kullananlara Maliye'den Tırpan. (2008). *Muhasebe Dergisi*, (<http://www.muhasebe.dergisi.com/vergi-haberleri/yemek-kartini-kredi-karti-gibi-kullananlara-maliyeden-tirpan-2.html>). [22.12.2009].
- [4] Yavuz, A. (2009). Yemek Kartlarıyla Hipermarketlerde Alışveriş Yapmak Baş Ağrıtabilir. *Zaman Gazetesi*. (http://www.muhasebetr.com/ulusalbasin/haber_oku.php?haber). [24.11.2009].

- [5] Özsoy, H. (2009). Ticket Restaurant Avantaj Sunmaya Devam Edecek. (<http://www.hizmetix.com.tr/NewsDetail.Asp?>). [13.12.2009].
- [6] Mutlu, İ. (2008). Yemek Çeklerinin Yemek Veren Yerler Dışında Mal ve Hizmet Alımı İçin Kullanılması Halinde Ortaya Çıkabilecek Sorunlar. (<http://www.huseyinust.com/Thread>), [20.12.2009].
- [7] Seviğ, V. (2008) Yemek Kartı Yemek Çeklerinde Belgeleme. *Yaklaşım Dergisi*, (187), 17-18.
- [8] (2005). *TMS 18 - Hasılat Standardı*.
- [9] Yükçü, S. & Uğurlu, G. (2008). Yemek Çeklerinin Muhasebeleştirilmesi *Yaklaşım Dergisi*, (187), 13-16.
- [10] Akdoğan, N. & Orhan S. (2008). TMS ve TFRS Uygulamalarının THP Üzerine Etkileri ve Öneriler. Ankara SMMMO. 6. *Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu*, 2-6 Mart, 187-258.
- [11] Özkan A. (2002). Ertelenmiş Gelir Kavramı: Teori ve Uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 4(2), 97-104.

Abitter ÖZULUCAN (abitter42@nigde.edu.tr), Associate Professor, was born in Ereğli, in 1966. He realized his doctoral work at Istanbul University. He began his academic career at Nigde University Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Business Administration. He has many publishes about financial accounting, financial reporting and accounting theory. Dr. Özulucan knows English, is married and has two sons.

Fevzi Serkan ÖZDEMİR (fsozdemir@gmail.com), Research Assistant, was born in Ankara, in 1981. He began to his academic carrier in 2004 at Nigde University Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Business Administration. He has many publishes about financial accounting, financial reporting and accounting theory.